

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

“Ένας λαός υφάνεται άμα
δείξη πώς δε φοβάται την
αλήθεια.—ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους συ-
σικούς της κανόνες.
ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ΄.

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ 25 ΤΟΥ ΜΗΗ 1908

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΑΡΙΘΜ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 297

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΔΙΩΤΗΣ. Ιστορικά γεγονόματα (συνέχεια).
ΣΠΗΛΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ. Κουβέντες. — ‘Ο Με-
λίσσης.
ΜΑΞΙΜ ΓΚΟΡΚΗΣ. Κυνισμός και κυνικοί. (Μετά-
φραση Π. Βασιλικού) (συνέχεια).
ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ διηγημένες από άρρώστους
(‘Από την κλινική Γερ. Φωκά).
ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΨΑΝΑΣ. Πέρα από ένα δράμα.
ΙΕΙΟΝΑΣ Νέα βιβλία.—Τά ‘Ωραία: Τρελλά Τραγούδια
Γ. Περγαλίτη.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Μελικέρτης, ‘Εσπερίτης.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ—Ο ΞΕΝΟΣ ΤΥΠΟΣ—Ο,ΤΙ ΘΕ-
ΛΕΤΕ—ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΔΡΑΜΑ

Στη γενικώτερη συζήτηση, που άνοιξαμε με τον φίλο μου, τον κ. Πέτρο Βασιλικό, από άφορμή ενός θεατρικού μου έργου, ένα πρμα φάνηκε απ’ την πρώτη άρχή: Πώς δέν ήτανε βολετό να συμφωνήσουμε στα γενικά ζητήματα, που μας έφερε ο λόγος, όσο κι’ αν φάνηκε πώς οι παράλληλες γραμμές της συζήτησής μας τείνανε να συναντηθούνε κάπου. Τό φαινόμενο ήτανε άπλη όπτική άπάτη. Δέν είναι όμως τούτο που με στενοχωρεί. ‘Απαραίτητο δέν είναι κάθε συζήτηση να τελειώνη σε μιá όμοφω-
νία, νομίζω μέλιστα, πώς αν ένα πρωί όλοι οι άν-
θρώποι βρίσκονταν σύμφωνοι σε γούστα, γνώμες, ιδέες, θά ήτανε κ’ ή ώρα να σημάνη ή Δευτέρα Πηρου-
σία. Ούτε ακόμα νομίζω πώς μιá συζήτηση με τό να μη φτάνη σ’ ένα επιθυμητό αποτέλεσμα, κα-
ταντάει περιττή, αν μας δίνη στο τέλος καθαρά τό φιλοσοφικό, τό επιστημονικό ή τό αισθητικό cre-
do δυό ανθρώπων, που ξέρουνε να σέρνουν τον χορό των ιδεών, κατά την έκφραση του Παλαμά. Γι’ αυτό εκείνο που με μέλει στον άγώνα μας με τον κ. Βασιλικό, είναι πώς να διαφωνήσουμε στο τέλος κανονικά και με τό άζημίωτο, πκίρνοντας καθέναν εκείνο που του άνήκει.

‘Η διαφορά μας θαρρώ πώς καταστάλαξε στο ζήτημα της κοινωνικής σημασίας της τέχνης. ‘Απάνω στο ζήτημ’ αυτό είπα σε προηγούμενο άρθρο μου ό,τι νόμισα πώς είχα να πώ. ‘Ο φίλος μου και κριτικός μου δεν τά βρήκε ούτε αρκετά, ούτε καθαρά και με ξανασέρνει πάλι στο στίβο. Δέν έχω καμμιά δυσκολία να ξαναγυρίσω. Σάν ποιητής δέν είχα καμμιά υποχρέωση να τό κάμω, ούτε τότες ούτε τώρα. Συνειδημένος κ’ εγώ να χωρίζω την ποιητική ζωή, τη ζωή του όνειρου, που είναι κ’ ή άλιθνώτερη, απ’ την άστική ζωή, που είναι συν-

θηματική, άδιαφορώ όλότελα για την κοινωνική σημασία του έργου μου. ‘Οξω απ’ τά σύνορα της δημιουργίας, ξένος πρός τά δικά μου πλάσματα, είμαι στη διάθεση του κ. Βασιλικού. Και του άπο κρίνομαι.

‘Ο πρώτος κόμπος, που σκόνταψε ή συνεννόησή μας, φαίνεται πώς ήταν ή ιδέα του καλλιτεχνικού έργου. Μιλώντας εγώ για την κοινωνική του σημασία, υποστήριξα πώς ή αξία του είναι ανεξάρτητη απ’ τη τάξη των ιδεών που τό κινάνε. ‘Ο κριτικός μου, άνεξήγητα ξαφνισμένος από την παρατήρησή μου, με ρωτάει άνέλπιστα, τί θά μείνη απ’ τό καλλιτεχνικό έργο αν άφαιρέσω την ιδέα του. Μά εγώ δέν περιφρόνησα τη θέση της ιδέας, την όρισα και την ξεχώρισα. Στο μηχανισμό της καλλιτεχνικής δημιουργίας υπάρχουνε δυό τρόποι, που από καιρό τους παρατήρησε κι’ ή Γκαίτε. Στόν έναν ή καλλιτέχνης ξεκινάει απ’ τη συγκίνηση που του δίνου τά πράγματα, για να ύψώθη στην ιδέα, που είναι τότες ή διανοητικός τύπος της σύνθεσής του, κι’ άπορρέει απ’ αυτή την ίδια τη σύνθεση, με κάποια υποσυνείδητη συμμετοχή του ποιητή. Στόν άλλον τρόπο, ή ποιητής ξεκινάει από μιάν ιδέα, από έναν διανοητικό τύπο, για να κατέβη στη συναισθηματική της παράσταση, εφαρμόζοντας την ιδέα του στην καλλιτεχνική του σύνθεση. ‘Ο κριτικός μου, όπως φαίνεται απ’ τη συζήτησή του, έχει στο νου του τον δεύτερο τρόπο και γι’ αυτό με ρωτάει ποιά στοιχεία όμορφιάς θά μείνουν στο έργο αν λείψη ή ιδέα και μείνη μονάχα τό ντύμα της. Μά όπως και νάναι, άφίνοντας τον κριτικό μου σε οποιαδήποτε αντίληψη θέλει της ιδέας του καλλιτεχνικού έργου, εξακολουθώ να ξεχωρίζω τη συναισθηματική έπιρροή και την αισθητική ακόμα έντύπωση που δίνει ένα καλλιτεχνικό έργο, χωρίς απ’ την ιδέα, απ’ την όποια πηγάζει, χωρίς απ’ την ιδέα στην όποια συγκεντρώνεται. Και στη ζωή ακόμα κάθε φαινόμενο έχει την άτομική του αισθητική παράσταση, χωρίς απ’ τά αίτια που τό γενούνε, χωρίς απ’ τη βαθύτερη βιολογική ή κοινωνική σημασία του. Σε λίγα πνεύματα είναι δοσμένο, τόσο μπροστά στα φυσικά, βιολογικά και κοινωνικά φαινόμενα, όσο και μπροστά στα αισθητικά, να «συλλαμβάνουν» την όλοκληρωτική τους εικόνα και σημασία. Και όχι μονάχα τούτο, αλλά και τά χωριστά απ’ την ιδέα στοιχεία της όμορφιάς ενός έργου, μπορούν να μας δώσουν μιάν αυτόνομη αισθητική έντύπωση, κάθε βαθμού, όσο κι’ αν άποκρούη ή σκέψη μας τη γεννήτρα τους ιδέα. ‘Αν ή νόμος αυτός δέν ήτανε άληθινός, τότες την αισθητική συγκίνηση θά μας την έδιναν μόνο τά έργα που είναι σύμφωνα μες τις ιδέες

μας. Μπορεί να ύποστηρίξη ή κριτικός μου πώς γίνεται τούτο: Σε τέτοια περίσταση ένα έργο πεσιμιστή θά ήτανε στεγρό από κάθε συναισθηματική έπιρροή και από κάθε αισθητική αξία για έναν όπτιμιστή. Και πάει λέοντας. ‘Ομως μιá εκλεκτή ψυχή, άνοιγμένη σ’ όλα τά φαινόμενα του ώραίου, μπορεί να λάβη έναν ίδιο βαθμό αισθητικής συγκίνησης από ένα έργο του Γκαίτε κι’ από ένα έργο του Λεοπάρδη. Θά ήτανε περιττό να πολλαπλασιάσω τά παραδείγματα. Κ’ επειδή ή κριτικός μου φέρνει τό λόγο και στο δικό μου έργο και προσπαθεί να εξηγήση την έπιτυχία του με τη συμφωνία των ιδεών, ανάμεσα κοινού και έργου, (ένός έργου που άξίζει τό κοινό του) βιάζομαι να του δώσω μερικές εξήγησες. Ποιά είναι ή ιδέα που βγαίνει απ’ τον «Α. Μάρθα»; ‘Υποθέτω τούτη: Τ’ όνειρο άνώτερο απ’ την πραγματικότητα, τό ψέμα όμορφότερο απ’ την κλήθεια, τό παλάτι τό χτισμένο στη θάλασσα ποιδ στερεό απ’ τό παλάτι τό διπλοθεμλιωμένο στη στερεά γη, ή θάνατος, σά συνέχεια ενός όμορφου όνειρου, προτιμώτερος απ’ τη ζωή, σά συνέχεια μιáς άσχημης πραγματικότητας. — ‘Υποθέτει ή κριτικός μου πώς ή θεατρική έπιτυχία του έργου μου όρείλεται στη συναισθηματική έπιρροή της ιδέας, που βγαίνει απ’ τό έργο; Τόν βεβαιώνω πώς όχι. Τά έννά δέκατα των θεατών, που χειροκροτήσανε τό έργο, ήρθαν να μου παραπονεθούνε για τη λύση του. Και όμως αν ή λύση του ήτανε διαφορετική ή κεντρική αισθητική ιδέα του έργου θά γκρεμιζότανε πρόρριζα. ‘Ο,τι συγκίνησε στο έργο ήτανε άνθρωπικά στοιχεία του, οι τύχες των ήρώων του, ή δραματική του σύνθεση, τό κομμάτι της ζωής που άντικρύσανε μπροστά τους. ‘Ετσι συχνά ένα καλλιτεχνικό έργο με διαφορετικά στοιχεία ενεργεί στο πολύ κόσμο και στο εκλεκτό κοινό, που ύψώνεται ως την ιδέα του. ‘Ομως ενεργεί και σ’ αυτούς και σε κείνους. Αίώνιο τοιχείο τραγικής συγκίνησης είναι τό σιάχτρο της Μοίρας, ή βραχνάς που πατεί τά στήθια των δραματικών ήρώων, κι’ όλα τά στήθια, απ’ την άρχή του κόσμου. Γι’ αυτό κ’ εκείνοι που χειροκροτήσανε χωρίς να καταλάβουν, την καταστροφή, πολύ άργότερα σκεφτήκανε να ιδούνε αν ή καταστροφή ήτανε επαρκώς δικαιολογημένη. Την άλλη μέρα ένα παλλικάρι σκοτώθηκε στη γειτονιά μου από άγάπη. ‘Ολοι κλάψανε τη μοίρα του. Σά σκουπίσανε τά δάκρυά τους, σκεφθήκανε πώς οι αίτίες του θανάτου του δέν ήτανε και τόσο λογικές. ‘Ομως ή βραχνάς της Μοίρας πλάκωνε ακόμα όλωνών τά στήθια. ‘Ετσι τά πράματα που κινούνται έχουν συχνά την αισθητική τους χωριστά απ’ τις ιδέες που τά κινούν.